

NYHEDSBREV

Foreningen Hexis # 36 - Reaktion: Carsten Sestoft

Citat

“Filosofien i Finansministeriet er, at samfundsinteressen fortolkes økonomisk.”

- Anders Eldrup, departementschef i Finansministeriet 1991-2001, citeret i *Information*, 1. marts 2008

Citat

Ud over alt det, som folk anser det for normalt at gøre og sige, og ud over det, som bøger, plakater i metroen eller sjove historier foreskriver folk at tænke, er der alle de ting, som samfundet er tavst om og ikke ved det er tavst om, og som vier alle dem, der føler dem uden at kunne benævne dem, til ensomt ubehag [mal-être]. En tavshed, som pludselig brydes en dag, eller lidt efter lidt, og ordene strømmer ud over tingene, der endeligt er anerkendte, mens der nedenunder dannes nye tavsheder.

- Annie Ernaux: *Les Années* (Gallimard, 2008)

Kommentar om overflødigt bureaukrati

På et tidspunkt i foråret var jeg til en beskæftigelseskonference arrangeret af beskæftigelsesrådet i Region Midtjylland. Claus Hjort Frederiksen optrådte og svarede på spørgsmål – heraf en del kritiske – fra diverse jobcentre, fagforeninger, erhvervsråd osv. Fra offentlig side var der et antal beklagelser over omfattende tidsforbrug på dokumentation. Beskæftigelsesministeren sagde, at han selvfølgelig var meget villig til at se på sagerne, så overflødigt bureaukrati kunne fjernes. Sandt at sige havde det nok været mere overraskende, hvis han – eller for den sags skyld nogen andre – havde gjort sig til fortaler for overflødigt bureaukrati. Ikke mange minutter senere forklarede han imidlertid, at man jo ikke bare kunne bevilge penge uden at følge op på, hvad de gik til, for så blev der skandale i pressen eller i Folketinget.

Her er det, at man aner, hvordan cirkuset fungerer: Ideologerne i Finansministeriet får med inspiration fra bl.a. britisk New Public Management politikerne til at gå med på skiftet fra regelstyring til mål- og rammestyring i løbet af 1990erne, idet det skulle frisætte den offentlige sektor og få selvstændighed og lokalt ansvar til at blomstre. Når der så indtræffer skandaler eller bare løbende offentlig kritik fra pressen eller oppositionen i Folketinget

vedrørende en eller anden del af det offentlige, opdager ministrene imidlertid, at de har fraskrevet sig en del af redskaberne til at regulere og kontrollere. Altså må de forlange mere dokumentation eller fastsætte detaljerede regler, og for at ministeren kan se, om det går den rigtige vej, er det bedst, at den har form af tal, så man kan sammenligne. Og så er der sat gang i dokumentationshelvedet.

To bøger og fire indlæg

Geoffroy de Lagasnerie: *L'Empire de l'Université. Sur Bourdieu, les intellectuels et le journalisme*. Paris: Amsterdam, 2007.

Nathalie Heinich: *Pourquoi Bourdieu*. Gallimard, 2007.

Tiderne i det intellektuelle Frankrig er ejendommelige. Fornuftige folk giver sig til at skændes om bizarre ting. To nye Bourdieu-bøger giver således anledning til mærkelige udvekslinger, hvor folk, man har respekt for, siger meningsløse ting.

En mig ukendt Geoffroy de Lagasnerie udgiver en bog med titlen *L'Empire de l'Université. Sur Bourdieu, les intellectuels et le journalisme* (2007), i hvilken det hævdes, at Bourdieus arvtagere svigter hans indsats ved at lukke sig om sig selv og deres universitære miljøer. Det er i sig selv et tvivlsomt postulat, der synes at indebære en formodning om, at Bourdieus arvtagere ville få samme offentlige opmærksomhed som Bourdieu, hvis blot de gad åbne munden. Men i hvert fald er savnet af Bourdieu i offentligheden føleligt ifølge de Lagasnerie i en artikel i *Le Monde* (8.2.08).

Denne artikel får så kunstsociologen Nathalie Heinich (født 1955), for hvis bog om samtidskunsten (*Le triple jeu de l'art contemporain*, 1998) jeg har den største agtelse, til at fare i flint i endnu en artikel i *Le Monde* (22.2.08): Nej, vi er mange, der ikke savner den Bourdieu, som påkaldes af dem, der blot søger at overgå hinanden i tom radikalitet, og således forsøger at optræde som vagthunde og får på samme tid. Der er overhovedet ikke brug for den profetiske side af filosoffer som Deleuze, Derrida eller Foucault, eller af Bourdieu, eller for den genopvarmede reekspert af det samme fra USA som fx Judith Butler (som man er begyndt at læse i Frankrig). For vi er nogle, som godt kender tænkningen fra 60erne og 70erne, og som ikke har nogen som helst lyst til at vende tilbage til den, fordi vi bl.a. går ind for ægte og autonom humanvidenskab snarere end filosofisk problematisering af den, og fordi vi ved og siger, at mennesket ikke kan leve uden at leve i en fælles verden, og at denne fælles verden er lige så vanskelig at skabe og vedligeholde som den er let at nedbryde: Og hvis dét er Bourdieus arv, er vi nogen, der ikke savner ham. Og så videre, og så videre. Den gode Nathalie Heinich synes på en eller anden måde at finde Bourdieu anvendelig som samlebetegnelse for alle de ganske talrige former for idioti, hun for tiden finder genererende i Frankrig – herunder en hel del, som hun formentlig har lært af Bourdieu at distancere sig fra.

Heinichs indlæg fremkalder så Pierre Bergounioux vrede i sagens tredje *Le Monde*-indlæg (29.2.08). Bergounioux er forfatter, født 1949, agrégé og doktor i moderne litteratur og mellemskolelærer; han har forfattet et helt monumentalt litterært værk, som jeg vil vende tilbage til ved anden lejlighed; og han har tilsyneladende en grænseløs beundring for Bourdieu. I sit indlæg begynder han med et af sine sædvanlige temaer, der spiller sammen med

2008 som 40-året for maj '68, nemlig den katastrofale måde, hvorpå virkeligheden siden 1968 har dementeret de forhåbninger, der opstod dengang: "Og dog er det, der udgiver sig for virkeligheden [i dag], intet andet end det, som '68 gjorde oprør mod". På en eller anden subtil dialektisk måde forholder det sig vistnok sådan for Bergounioux, at jo mere fantastiske ideerne fra 68 var, jo mere beviser det, hvor reaktionær nutidens angivelige virkelighed er... I al fald skriver han videre, at det er overraskende, at Heinich (nedladende betegnet som "en dame") "eksplicit ønsker sig at glemme 60ernes franske filosoffer, og i første række den prægtige [magnifique] Pierre Bourdieu, når filosofien ikke er andet end det højt bearbejdede udtryk for kollektive forhåbninger, og at dens fremskridt [avancées] for fyrre år siden bestod i en refleksion, der med anstrengelse, intelligens og mod var frigjort fra de formørkede sandheder i et patriarkalsk samfund, som skønt aldrende og hensunket i slummer var roligt uretfærdigt og blodigt kolonialistisk, og hvis institutionelle filosofi uden diskussion antog dets principper." Både Bergounioux og Heinich er store retorikere, men deres non-sens er af forskellig art: Hvor Heinich blander alt muligt sammen, excellerer Bergounioux i at reducere tingene til marxistisk sludder.

Fjerde skridt i føljetonen er så, at en anden fortræffelig forfatter og ven af Bergounioux, nemlig François Bon (født 1952, omtalt i Hexis' nyhedsbrev nr. 5), har samlet alle de tre indlæg på sin blog 29.2.08: "Tager man fat på Bourdieu, ja så ved jeg at man skal passe på Pierre [Bergounioux]. Også jeg har siddet over for Pierre Bourdieu i hans kontor, og opmærksomheden, imødekommenheden og intensiteten i tilbagemeldingen svarede til det, man havde lært om sig selv i hans bøger." Og dén Bourdieu har Heinich så "gravet op med tænderne", som Bon siger. Se <http://www.tierslivre.net/spip/spip.php?article1194> –

Det er både trist og foruroligende, når folk, hvis intellektuelle og kunstneriske arbejder, man sætter pris på, skændes på en så stædigt forvrøvlet måde. Det, de nok i virkeligheden skændes om, er deres forhold til Bourdieu og gennem ham til deres egen historie og deres plads i det intellektuelle felts historie. Bon og Bergounioux har, som det antydes af Bon, lært af Bourdieu, fordi deres sociale baner på den ene eller anden måde ligner Bourdieus, og fordi de af forskellige grunde var socialt og/eller politisk engagerede. Derfor ser de Bourdieu som den, der har lært dem at forstå og acceptere sig selv som de sociale væsener, de nu er.

Heinich er som nævnt Bourdieu-elev, men begyndte for cirka 10 år siden at lægge afstand til mesteren, ikke altid på nogen helt gennemskuelig måde. Det er ikke indlysende, at hun behøvede at kritisere Bourdieu for at lave de fortrinlige analyser i sin bog om samtidskunst, men det er ikke det afgørende. Væsentligt er det snarere, at hun tilsyneladende finder det nødvendigt at lægge afstand til Bourdieu for at blive sig selv og ikke blot den elev, hun overlader det til andre at være.

Gennem forholdet til Bourdieu er det altså forholdet til deres position i det intellektuelle felt, de tre forholder sig til. Når Bourdieu for Bon og Bergounioux er "le magnifique", er det, fordi hans værk kunne hjælpe dem i deres litterære projekt, som især bestod i at forstå sig selv som produkter af et Frankrig under bl.a. den forandring, der via højere uddannelse og på en overmåde kompliceret måde havde fjernet dem fra deres egen barndom, socialklasse og provinsielle hjemegn (og årtierne, de voksede op i). De tilhører begge en gruppe af forfattere, der med generations- og provinsfællens Pierre Michons formulering var "en slags fremmede eller indre immigranter". De havde i skolen eller senere lært litteraturen at kende

som en slags fremmedsprog, de ikke kendte hjemmefra; og "denne litteratur, denne smukke ting, som ikke var vores, ville vi voldsomt gerne tilegne os", som Michon har sagt. Det gjorde de så, og de brugte den til at forstå og beskrive de ændrede liv for sig selv og andre fra samme lag. Bourdieu symboliserer derfor det, der er kernen i deres litterære projekter: litteraturen som et erkendelsesinstrument, der fordi den opererer med andre former end sociologien, ikke er en direkte konkurrent til den.

For Heinrich er Bourdieu naturligvis en direkte konkurrent og en tidligere læremester, af hvis skygge man må træde ud for at blive sig selv. Til forskel fra Bergounioux og Bon var Bourdieus position som offentlig og radikal intellektuel i 1990'erne for hende en yderligere årsag til at lægge afstand. En afgørende indsats i striden er derfor også om arven efter Bourdieu primært skal være videnskabelig eller politisk.

Det har hun skrevet om i bogen *Pourquoi Bourdieu*, hvis mål er at forklare Bourdieus succes med sociologiske redskaber. Udførelsen af dét projekt efterlader mig ret konsterneret. Der er mildt sagt ikke meget empirisk evidens i den, men derimod en række interessante og indimellem bizarre analyser af, hvordan Bourdieus tænkemåde og retorik virker. Eksempelvis ville det være interessant at have belæg for udsagnene om, at Bourdieu i 1968 politisk var tættere på kommunistpartiet end på studenteroprørerne, eller at afsnittene om tiden i Algeriet under befrielseskrigen i *Udkast til en selvanalyse* mest vidner om, at Bourdieu forsøgte at få sine manglende politisk engagerede handlinger under befrielseskrigen (til forskel fra en jævnaldrende intellektuel som historikeren Vidal-Naquet) til at tage sig ud fra den bedste side (s. 75 og 33), skønt det sidstnævnte måske ikke forekommer uplausibelt.

I nogle tilfælde skyder Heinrich efter min bedste overbevisning Bourdieu de synspunkter i skoene, som han prøvede at overvinde med netop de betragtninger og argumenter, som Heinrich derpå anfører for at overvinde Bourdieu... For eksempel mener hun, at meget af Bourdieus kritiske sociologi går ud på tilskrive skyld, fx for kulturel undertrykkelse (fx s. 162): Min interesse for Bourdieu skyldes bl.a., at han til forskel fra en vældig masse andre intellektuelle og forskere *ikke* primært havde dette ærinde. Netop i den sammenhæng er beskrivelsen af den indlysende kritiske dimension i hendes egen ph.d.-afhandling om "opfindelsen af forestillingen om kunstneren"¹ interessant: "Det sagde sig selv: Forestillingen om kunstneren havde ikke altid eksisteret; følgelig havde dens værdi ikke noget naturligt fundament og havde dermed ikke behøvet at eksistere. Troen på de kunstneriske værdiers evighed var blot en illusion, som det var sociologiens ikke blot videnskabelige, men også politiske pligt at afsløre, fordi afsløringen gjorde det muligt at problematisere et hierarki, som nødvendigvis undertrykte de dominerede. QED [= Quod erat demonstrandum, dvs. 'Hvilket var, hvad der skulle vises'].'" (s. 139-140)

Er det virkelig meningen med Bourdieus kritiske sociologi? Hvis det er det, Heinrich forstod ved kritisk sociologi, kan man måske godt forstå, at hun lægger afstand til Bourdieu nu. Men for mig lyder det måske mere som den 70'er-marxisme, Bourdieu bl.a. kunne bruges til at lægge afstand til. At denaturaliseringen eller blot historiseringen af historiske opfindelser som kunst eller kunstnere nødvendigvis skulle føre til den konklusion (især en så tautologisk som den, at hierarkier undertrykker de dominerede), stiller jeg mig i al fald ret uforstående over for. Hvad så med videnskab eller sociologi? Om disse sager kan man jo

¹ Jf. *Du peintre à l'artiste. Artisans et académiciens à l'âge classique*. Paris: Minuit, 1993.

sige nøjagtig det samme. Historiseringen kunne derfor lige så vel være historien om, hvordan disse fortræffelige opfindelser blev til, dvs. hvordan nogle specifikke historiske praksisser er udkrystalliseret af et mindre differentieret kaos.

Man kan imidlertid kun give hende ret i, at den objektiverende sociologi i en del tilfælde – både hos Bourdieu og hans elever – også er temmelig stærkt værdiladet i sin måde at fremstille positioner i felter på, fx ironisk eller nedladende. Det er et problem, som netop programmet for refleksivitet (her: kontrollen af forskerens forhold til objektet) burde have forhindret, men som Bourdieu jo altså også er tættere end de fleste på at være i det mindste teoretisk (om ikke praktisk) bevidst om.

For en bog, der gerne vil forklare Bourdieus succes mere generelt, og ikke kun hos Heinich, er det ejendommeligt at bruge så lidt plads på det, der er godt og frugtbart ved hans sociologi, nemlig "inkorporering [habitus], kontekstualisering [felt], det symbolskes rolle og hierarkiseret stratifikation" (s. 51) – og så med tilføjelsen: "Ce n'est pas rien" (bogstaveligt: "Det er ikke ingenting"). Hun mener så, at kombinationen af teoretisk generalisering og empirisk fundering gav Bourdieu og hans disciple en alt for høj grad af intolerance over for essayisme og teoretiske ræsonnementer. At hun selv trækker på Renaut og Ferrys bog *La pensée* 68 fra 1985 underbygger imidlertid i høj grad den bourdieuske skepsis, eftersom dén bog på en uintelligent måde blander alt muligt sammen til en grotesk grød, fordi den er så dårligt informeret.

Heinich mødte Bourdieu i 1977, da hun var ung filosofistuderende fra provinsen. Senere skrev hun sin ph.d.-afhandling hos ham, indtil hun begyndte at indse sandheden i det, Raymond Aron havde skrevet om ham i sin selvbiografi fra 1983 (s. 35), og vristede sig løs fra kredsen af fortryllede disciple omkring den profetiske mester. At Bourdieus kreds lader sig beskrive sådan – med en religionssociologisk analogi, hvis relevans hun gør brilant rede for – sandsynliggør hun i første kapitel. Hun sandsynliggør også, at Bourdieus paranoia ikke var ubetydelig, og at dette univers' mere eller mindre implicitte regler – fx om hvem man måtte hilse på eller citere – havde tendens til det absurde. Men desværre vidner Heinichs bog mest om, at det på et personligt plan åbenbart er svært at komme ud af et sådant miljø på en helt ordentlig måde. På det intellektuelle plan er det derimod lykkedes hende på en meget overbevisende måde. I hvert fald i hendes øvrige værker.